

Краљевина СХС

Први Устав Краљевине Југославије, Видовдански устав из 1921.године, прописао је увођење јединственог правног поретка, односно уједначавање правних система земаља које су биле у саставу Краљевине. Устав је прописао формирање јединственог Касационог суда Краљевине Југославије, са седиштем у Загребу, чији би основни задатак био да се стара о `правилној и једнообразној` примени како материјалних тако и процесних кривичних закона, и да доноси у тумачење закона елементе сталности и доследности, како би се у потпуности предупредило правно шаренило у судској пракси.

Тада је владао тзв. државно-правни провизоријум са шест наслеђених правних подручја: Словенија и Далмација, Хрватска и Славонија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Војводина, у којима су касациону надлежност вршили: Касациони суд у Београду, Врховни суд у БиХ (Сарајеву), Сто седморице у Загребу, Велики суд у Подгорици и Одељење Касационог суда у Новом Саду (за подручје Баната, Бачке и Барање), које је основано 17.9.1920. године.

Сви наведени судови наставили су да раде и по доношењу Видовданског устава, а требало је да буду укинута оснивањем Касационог суда Краљевине у Загребу.

Устав Краљевине Србије од јуна 1903. године уведен је у важност и за присаједињене округе у старој Србији (Космету) и Јужној Србији (Македонији).

* * *

Касациони суд у Београду наставио је са радом и имао је надлежност над свим првостепеним судовима у Краљевини Србији, среским судовима и судбеним столовима на територији Баната, Бачке и Барање и над београдским, новосадским и скопским апелационим судовима, као и над Главном контролом у увиду у спорове о државним рачунима и ради државног надзора.

Изменама из 1922.године, Касациони суд у Београду са одељењем Б у Новом Саду имао је 35 судија, међу којима: председника, његовог заменика и четири председника одељења.

* * *

Одељење Б Касационог суда, са седиштем у Новом Саду било је надлежно за Банат, Барању и Бачку. Имало је пет судија, а најстарији од њих је управљао одељењем и био потпредседник Касационог суда. Судије је постављао краљ, по предлогу министра правосуђа. Одељење је стварно започело са радом 1921. године. Први председник овог Одељења је био Сомборац др Јован Лалошевић, а за њим Александар Димитријевић, др Сава Путник, Јован Савковић итд. Одељење је 1930.године требало да буде премештено у Сомбор, али закон који је то прописивао иако је «ступио у живот и добио обавезну снагу» није извршен у том делу, и седиште Одељења је остало у Новом Саду.

* * *

Иако су судови били независни, ипак и ово време бележи честе и озбиљне покушаје угрожавања тог принципа, али и храброст и јасан став судија да то не дозволе. На пример: 1919. године је Краљ донео указ којим је мењао постојећи Закон о судовима из 1865.године, а на предлог Министарског савета. Први судија Касационог суда у Београду и тадашњи његов председник, уважени правник Михајло П.Јовановић, реаговао је оштро на незаконити покушај управне власти да нижим правним актом мења виши, а све то, наравно, без учешћа законодавне власти. Написао је писмо тадашњем министру правосуђа Тимотијевићу, у коме се каже:

„Касациони суд је доведен у положај којим би се хтело да примени прописе једнога указа насупрот прописима једнога закона. То Касациони суд, наравно, неће мочи учинити. Касациони суд, радећи у својој Општој седници, не може се за потврду законитости свога поступка позивати на један Указ за оно за шта постоји закон.”

* * *

Јануара 1924.покренут је часопис «Месечник за законодавство, правосуђе и администрацију», у којем су биле објављиване судске одлуке «по грађанском, трговачком и административном правосуђу». То је вероватно претеча данашњег Билтена судске праксе, који издаје Врховни суд Србије.

* * *

Ни Закон о устројству судова из 1928, који је био у процедури од 1823.године, није довео до оснивања Касационог суда у Загребу. То је до краја постојања Краљевине СХС остала утопистичка идеја која није остварена.

Федерализам у правосуђу стварао је велике проблеме у пракси, као нпр. у извршавању судских одлука - Хрватска и Славонија нису извршавале одлуке суда из Србије, сматрајући да су засебно правно подручје. Такође, апсурд је да федерализам није доводио до јединства, већ истицао

разлике у правним системима подручја, које су биле највидљивије у предметима за решавање сукоба надлежности, који су били врло бројни.

* * *

У време тзв. «шестојануарске диктатуре» настављени су напори на изједначавању различитих законодавстава у Краљевини. Врховни законодавни савет, основан при Министарству правде 1929. успео је да уједначи материјално и процесно кривично право, као и грађанско процесно право. Донети су јединствени Кривични законик за Краљевину СХС, Закон о адвокатима, а Закон о извршењу и обезбеђењу, Закон о лишењу слободе и многи други. Само у току 1929.године донето је око 200 закона.

* * *

1929. је основан је Државни суд за заштиту државе, као одељење Касационог суда у Београду, ради заштите јавног поретка и јавне безбедности. Постављен је и државни тужилац. Предмети су били везани углавном за увреде краља или краљевске породице, антидржавни рад и сл. Овај суд је постао највиши у земљи јер против његових одлука није било правног лека. Радио је у већима од по седам судија. Чланове суда је бирао краљ, на предлог министра правосуђа.

Касније је овај суд постао самосталан. Интересантно је да је Закон о Државном суду предвиђао ретроактивно дејство, дакле могао је бити примењен и на ситуације пре његовог доношења, што су многи познати правници оценили као веома реакционарно законско решење, што краљу Александру није сметало да донесе још два закона са сличном садржином. У позитивном правном систему ретроактивно важење прописа је потпуно незамисливо.

Елита судачка Краљевине Југославије истицала је да праве судске независности нема ако нема независности према средини у којој се живи, од грађана из средине у којој живи. Како би сачувао независност према средини у којој живи, судија је морао водити рачуна о својој стручној спреми, о одржавању извесног стандарда живота који би одговарао суијском положају и високом угледу који је судској власти дат и који он мора сачувати. Судија је морао целокупно своје држање и кретање да подеси тако да он на своју средину и грађане – парничаре, остави утисак у истину слободног, независног и самосталног судије.

* * *

Министарство правде је 1938. покушало да изврши централизацију војвођанског и `србијанског` правосуђа доношењем уредбе, по којој би Оддељење Б београдског Касационог суда у Новом Саду било премештено у Београд. Међутим, новосадска Адвокатска комора, која је Одељење Б називала Касациони суд из Новог Сада (`Војвођански Касациони суд`), је изричито била против такве намере Министарства правде.

Управна власт никад није хтела да донесе Закон о судијама јер никада није била пријатељ судијске сталности и независности, већ је увек тежила да и судије, као и остале чиновничке редове држи у што јачој зависности и врши на њих свој утицај`.

На пример: Законом о судијама из 1929. године укинута је и судијска сталност. Судије нису дигле свој глас против ове мере сматрајући да су је диктирали `виши државни разлози`, па су се оправдано надали да ће се премештаји судија вршити само тамо где се то покаже неопходно потребним. Међутим, управна власт је искористила такво стање па је почела проводити самовољу над судијама, безразложним премештајима, што је нанело велику штету правосуђу. Дневни листови су доносили гомилу вести о премештајима судија, који су `по потреби службе`, а без икакве стварне потребе, летели с једног на други крај државе. Разлог оваквог понашања управне власт налазио се у потреби да се судије застраше и на тај начин код њих сломи сваки отпор који би се могао јавити против гажења закона од стране управне власти.